

Asia: VN/25055/2023

Luonnos hallituksen esitykseksi laeiksi huoltovarmuuden turvaamisesta ja Huoltovarmuuskeskuksesta sekä turvavarastolain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

1. 1 § Lain soveltamisala ja tavoitteet

Kiitämme lausuntopyynnöstä. Bioenergia ry pitää lain soveltamisalan ja tavoitteiden täsmentämistä perusteltuna.

Nykyistä turvallisuusympäristöä leimaavat erityyppiset uhat huoltovarmuudelle, jotka voivat realisoitua myös ilman virallista poikkeusolojen toteamista. On perusteltua, että huoltovarmuuden käsite kattaa kriittisen infrastruktuurin, välttämättömien tavaroiden ja palveluiden saatavuuden sekä väestön toimeentulon ja suojaamisen. Bioenergia ry pitää tärkeänä, että lain soveltamisala kattaa sekä poikkeusolot että normaaliolojen vakavat häiriötilanteet.

Huoltovarmuuden tavoitteissa on otettava huomioon myös energiajärjestelmän tarpeet, joissa kotimaisilla polttoaineilla, kuten puulla ja turpeella, on merkittävä rooli. Turpeen käyttömahdollisuuksien turvaaminen kriisitilanteissa tukee lain tavoitetta varmistaa välttämättömien taloudellisten toimintojen jatkuvuus.

Lakiesityksessä on ehdotetut muutoksia Huoltovarmuuskeskuksen (jäljempänä HVK:n) statukseen (HVK:n muuttamista valtion virastoksi), henkilöstön työsuhteisiin, elinkeinoelämän rooliin HVK:n ja huoltovarmuusyhteistyöhön sekä HVK:n sen poolien, rahoittamista joustavan huoltovarmuusrahaston asemesta valtion tulo- ja menoarviosta,

Näihin muutoksiin voi liittyä riskejä, jotka lisäävät byrokratiaa, jäykistävät ja hidastavat toimintaa sekä päätöksentekoa. Esimerkiksi jos HVK muuttuu virastoksi, tästä seuraa virkasuhteisiin liittyviä vaatimuksia, ja jos toimintamenot rahoitetaan valtion tulo- ja menoarviosta huoltovarmuusrahaston

asemesta, vaarana on rahoituksen riippuvuus kulloisestakin valtion taloustilanteesta ja poliittisista painotuksista.

HVK:n organisaatiomuutoksen ei tule heikentää kansainvälisestikin hyväksi havaittua suomalaista huoltovarmuuden toimintamallia ja vaikeuttaa yritysten osallistumista, vaan uuden toimintamallin tulee aiempaa enemmän kannustaa yrityksiä osallistumaan arvokkaaksi todettuun ja merkittävältä osin vapaaehtoisuuteen perustuvaan huoltovarmuuden kehittämiseen. Lain tavoitteissa tulisi näkyä ehdotettua selkeämmin tavoite lisätä ja syventää viranomaisten ja elinkeinoelämän yhteistyötä ja kaksisuuntaista tiedonvaihtoa.

Valmiuslain uudistaminen on meneillään, ja näiden kahden keskeisen lain yhteensovittamiseen pitää kiinnittää erityistä huomiota.

Bioenergia ry korostaa elinkeinoelämän, järjestöjen ja julkishallinnon sujuvaa yhteistyötä myös jatkossa ja huoltovarmuusorganisaation (HVO) sekä sen poolien toimintakyvystä huolehtimista. Niillä tulee olla edelleen käytettävissään riittävät tiedot toiminnan tehokkaaseen suunnitteluun ja toteutukseen. Lakiehdotuksen mukaan kuitenkin vain HVK:lla on em. tietojen saantioikeus. Mielestämme huoltovarmuuden eri sektoreilla ja pooleilla tulee olla edelleen tiedonsaantioikeus liikesalaisuuksia ja kilpailuoikeuden alaisia tietoja lukuun ottamatta.

Bioenergia ry pitää tärkeänä, että HE:n perusteluissa (s. 59) mainitaan myös elintarvikehuolto.

2. 2 § Huoltovarmuudesta vastaavat viranomaiset

On tärkeää, että viraston poikkihallinnollinen asiantuntijarooli säilyy ja että se voi jatkossakin toimia ketterästi elinkeinoelämän kanssa.

Julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin ainutlaatuista yhteistyötä huoltovarmuudessa tulisi säädöksessä korostaa esim. lisäämällä säädökseen ajatus elinkeinoelämästä ja järjestöistä Huoltovarmuuskeskuksen kumppaneina huoltovarmuuden turvaamisessa, koska myös lain perusteluissa todetaan, että varautumistoiminnan ydinalueita ovat yhteistyöjärjestelyt elinkeinoelämän kanssa huoltovarmuuden turvaamiseksi.

3. 3 § Huoltovarmuuskeskuksen asema ja toimiala

Muutos valtion virastoksi vaatii perusteluja huoltovarmuuden turvaamisen ja varautumisen yhteistoiminnan kannalta. Huoltovarmuuskriittisten yritysten kannalta muutokset voivat merkitä aiempaa viranomaiskeskeisempää ja -vetoista toimintaa aiemman, aitoon yhteistyöhön perustuvan

nykyisen yhteistyömallin asemesta. Pykälän perusteluista ja itse pykälässä ei ole mainintaa HVK:n yhteistyöstä yksityisen sektorin kanssa, mikä on merkittävä osa HVK:n nykyistä toimintamallia.

Bioenergia ry:n mielestä muutoksen ei pidä heikentää HVK:n edellytyksiä ylläpitää ja edistää huoltovarmuutta yksityisen ja julkisen sektorin rajapinnassa. Jatkovalmistelussa olisi syytä punnita tarkemmin eri organisoitumisvaihtoehtojen vaikutuksia yksityisen ja kolmannen sektorin osallistumiseen ja sitoutumiseen huoltovarmuustyöhön.

4. 4 § Huoltovarmuuskeskuksen tehtävät

Bioenergia ry pitää tärkeänä, että Huoltovarmuuskeskuksen tehtävät määritellään laissa kattavasti ja selkeästi erityisesti siltä osin kuin ne liittyvät kriittisen infrastruktuurin toimivuuden turvaamiseen, materiaalliseen varautumiseen ja elinkeinoelämän kanssa tehtävään yhteistyöhön.

Turpeen rooli elintarvike- ja edelleen myös energiahuoltovarmuuden kannalta tulisi ottaa huomioon osana materiaalista varautumista ja toimitusketjun kyvykkyyden ylläpitämistä.

Bioenergia ry kannattaa järjestökentän roolin esiintuomista tässä pykälässä. Järjestöjen rooli on olennainen, ja mm. poolisopimukset tehdään jatkossakin HVK:n ja toimialajärjestöjen välillä. On tärkeää, että hyväksi havaittu tilannekuvatoiminta mainitaan säännöksessä. Yritysten kannalta tärkein varautumisen muoto on analysoitu tilannekuvatieto ja kattavaan analyysiin perustuva arvio tilanteen jatkokehitysvaihtoehtoista.

5. 5 § Pääjohtaja ja johtoryhmä

Ei lausuttavaa

6. 6 § Työjärjestys

Ei lausuttavaa

7. 7 § Huoltovarmuuskeskuksen ohjaus

HVK:n ohjausmalli uudistettaisiin siten, että Huoltovarmuuskeskuksen hallitus lakkautettaisiin ja ohjaus tulisi pykälässä säädettyistä ministeriöistä. Tämän seurauksena häviäisi elinkeinoelämän edustus. Elinkeinoelämän edustus olisi kuitenkin mahdollistettava tavoitteenmuodostuksessa.

8. 8 § Huoltovarmuuskeskuksen ohjausryhmä

Ei lausuttavaa

9. 9 § Huoltovarmuuden yhteistyöryhmä

Onko erillinen yhteistyöryhmä tarpeen ohjausryhmän lisäksi, jos ohjausryhmän tehtäviä voisi laajentaa?

10. 10 § Huoltovarmuusneuvosto

Ei lausuttavaa.

11. 11 § Sektorit, poolit ja toimikunnat

Bioenergia ry pitää tärkeänä, että Huoltovarmuuskeskuksen tehtävät määritellään laissa kattavasti ja selkeästi. Erityisesti tehtävät, jotka liittyvät kriittisen infrastruktuurin toimivuuden turvaamiseen, materiaalliseen varautumiseen ja elinkeinoelämän kanssa tehtävään yhteistyöhön, ovat keskeisiä. Turpeen rooli huoltovarmuuden kannalta tulisi huomioida osana materiaalista varautumista ja kyvykkyyttä.

Poolitoimikuntien täytyy seurata ja analysoida tilannekuvaa voidakseen edistää toimialansa varautumista. Mielestämme HVK:n tilannekuvatyöhön osallistuminen tulisikin lisätä poolin tehtäviin.

Jatkossa vain HVK:lla olisi oikeus saada yrityksiltä ja elinkeinoelämän järjestöiltä tietoja tilannekuvan muodostamiseksi. Tämä olisi suuri muutos nykyiseen käytäntöön. HVK:n lisäksi huoltovarmuusorganisaation sektoreilla ja pooleilla tulisi edelleen olla tiedonsaantioikeus sektori- ja poolityön mahdollistamiseksi.

12. 12 § Valtion varmuusvarastointi

Esitetyt muutokset ovat Bioenergia ry:n mielestä kannatettavia. Varastointia koskeva sääntely on osin vanhentunutta ja kaipaa selkeyttämistä.

13. 13 § Valtion varmuusvarastoja koskeva päätöksenteko

Esitetyt, päätöksenteon joustavuutta korostavat muutokset varmuusvarastojen perustamista ja käyttöönottoa koskevilta osin ovat mielestämme kannatettavia. On hyvä, että näihin ei aina edellytetäisi valtioneuvoston päätöstä.

14. 14 § Varmuusvarastoituja lääkkeitä, lääkinnällisiä laitteita, henkilösuojaimia ja muita terveydenhuollossa käytettäviä tavaroita koskeva päätöksenteko

Ei lausuttavaa.

15. 15 § Tuotantovarausten ja suorituskykyvarausten hankinta

Säädös on sisällöltään uusi ja tervetullut avaus, joka korvaisi Huoltovarmuuskeskuksen perinteistä, varastoissa tapahtuvaa materiaalista varautumista.

Bioenergia ry pitää tuotanto- ja suorituskykyvarauksia tärkeänä osana nykyaikaista varautumista. On olennaista, että sopimukset ovat selkeitä ja että yrityksillä on kannuste osallistua niihin. Turpeen

tuotantoketju voisi toimia suorituskyyvarauksen kohteena erityisesti alueilla, joilla ei ole vaihtoehtoisia energiantuotantomuotoja.

16. 16 § Huoltovarmuusrahasto ja huoltovarmuusmaksu

Huoltovarmuuskeskuksen toiminta rahoitetaan nykyään kokonaisuudessaan valtion talousarvion ulkopuolisesta huoltovarmuusrahastosta. Ratkaisu on huoltovarmuustoiminnan vakautta ja kriisitilanteissa nopeaa reagoitukykyä lisäävä. Ratkaisua on myös kansainvälisesti pidetty onnistuneena.

Huoltovarmuuden pitkäjänteisen ja riittävän rahoituksen turvaaminen huoltovarmuusrahaston jatkuvuudesta ja rahoitusta vahvistamalla on tärkeää ja huoltovarmuuttamme vahvistavaa.

Bioenergia ry kannattaa huoltovarmuusrahaston säilyttämistä valtion talousarvion ulkopuolisena rahastona. On tärkeää, että huoltovarmuusmaksun määräytymisperusteet ovat läpinäkyviä ja ennakoitavia. Maksun korotuksia tulee arvioida huolellisesti, jotta ne eivät aiheuta kohtuutonta taakkaa energiantensiivisille toimialoille.

17. 17 § Huoltovarmuusrahaston hallinto

Ei lausuttavaa.

18. 18 § Kirjanpito, tilintarkastus ja tilinpäätös

Ei lausuttavaa.

19. 19 § Lainanottovaltuus

Ei lausuttavaa.

20. 20 § Tuen myöntämisen yleiset edellytykset

Ei lausuttavaa.

21. 21 § Muissa laeissa säädettyt tuet ja korvaukset

Ei lausuttavaa.

22. 22 § Omaisuuden siirtyminen

Ei lausuttavaa.

23. 23 § Huoltovarmuuskeskuksen tiedonsaantioikeus

Esitys on kannatettava siltä osin kuin Huoltovarmuuskeskukselle esitetään oikeutta saada tehtäviensä toteuttamiseksi tarpeelliset tiedot muilta viranomaisilta salassapitosäynnösten estämättä. Kirjauksella varmistetaan HVK:n tiedonsaantioikeus muilta viranomaisilta sekä yrityksiltä ja elinkeinoelämän järjestöiltä huoltovarmuustehtävien hoitamiseksi. Luottamuksellisten tietojen käsittelyssä on varmistettava, ettei liikesalaisuuksia käytetä väärin tai jaeta ilman perusteltua syytä.

24. 24 § Tietojenantovelvollisuus

Keskitetty tiedonkeruu eri toimialoilta Huoltovarmuuskeskuksen tilannekuvatyökalulla ei tuottaisi nykyisen laatuista tilannekuvatietoa.

Bioenergia ry viittaa arviomuistion toteamukseen sektoreiden ja poolien tiedonsaantioikeuksien välttämättömyydestä tilannekuvatyön ja laajemminkin huoltovarmuusyhteistyön mahdollistamiseksi. Pidämme tilannekuvatiedon kaksisuuntaista liikkumista erittäin tärkeänä ja säädöstä kannatettavana. Tieto on tarpeen kaikille huoltovarmuusorganisaation toimintaan osallistuville ja se rakentaa luottamusta huoltovarmuustoimintaan.

25. 25 § Salassa pidettävän tiedon luovuttaminen

Pykälässä tulee mahdollistaa tilannekuvan luovuttamisen lisäksi muun HVK:n tehtävien hoitamisen kannalta välttämättömien tietojen luovuttaminen huoltovarmuusorganisaatiossa mukana oleville elinkeinoelämän edustajille.

26. 26 § Virka-apu

Bioenergia ry näkee perusteltuna, että Huoltovarmuuskeskuksella on oikeus saada virka-apua poliisilta esimerkiksi varmuusvarastojen käyttöönoton yhteydessä. Tämä on tärkeää erityisesti tilanteissa, joissa varastot sijaitsevat yksityisissä tiloissa ja nopea pääsy niihin on välttämätöntä huoltovarmuuden turvaamiseksi.

27. 27 § Uhkasakko

Ei lausuttavaa.

28. 28 § Huoltovarmuusrikkomus

Ei lausuttavaa.

29. 10. luku Voimaantulo ja siirtymäsäännökset

Ei lausuttavaa.

30. Muu asia, jonka haluatte tuoda työryhmän tietoon

Suomen huoltovarmuusjärjestelmän keskeinen vahvuus on julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin tiivis ja pitkäjänteinen yhteistyö. Tämän yhteistyön toimivuudesta huolehtiminen tulee edelleen olla huoltovarmuussääntelyn lähtökohta. Sujuvan yhteistyön merkitys on entisestään korostunut toiminta- ja turvallisuusympäristön muututtua.

Elinkeinoelämän ja järjestöjen huoltovarmuustyöhön osoittamia henkilöresursseja tulisi käyttää mahdollisimman täysimääräisesti asianomaisen toimialan varautumistyöhön eikä huoltovarmuusviranomaisen hallinnollisiin tehtäviin.

Turpeella on edelleen rooli Suomen energiahuoltovarmuudessa erityisesti siirtymävaiheessa kohti vähäpäästöistä energiantuotantoa. Polttoturpeen turva- ja varmuusvarastointia koskevaa lainsäädäntöä on perusteltua säilyttää ja kehittää nykytilanteeseen soveltuvaksi. Turpeen merkitys ruokahuollolle ja mm. metsäpuiden taimituotannolle on myös merkittävä. Turpeen huoltovarmuusrooli korostuu erityisesti tilanteissa, joissa sähkö- tai lämpöverkkojen toiminta häiriintyy tai tuontipolttoaineiden saatavuus vaarantuu.

Esitämme, että turpeen asema huoltovarmuuspolitiikassa tunnustetaan myös jatkossa ja että sen varastointia ja toimitusvalmiutta tuetaan osana kansallista varautumista.

Salo Hannu
Bioenergia ry